

RAZNO Supplement

Gregor Moder, Ljubljana

O UMETNOSTNOZGODOVINSKEM TERMINOLOŠKEM SLOVARJU

Čeprav so bili prvi koraki pri pripravi slovenske umetnostne terminologije storjeni že ob koncu prejšnjega stoletja (knjiga Janeza Flisa o *Stavbinskih slogih*, Ljubljana, 1885), lahko rečemo, da se je načrtno delo začelo v okviru terminološke komisije SAZU pod vodstvom akademika dr. Franceta Stelèta in za njim, od leta 1972, dr. Emilijana Cevca. Sprva je bilo delo omejeno predvsem na tako imenovano ekscerpiranje, se pravi izpisovanje strokovnih izrazov. Posebna redakcijska komisija (ki so jo sestavljali Vera Baloh, dr. Emilijan Cevc, Aleš Rojec, Hanka Štular, mag. Marijan Tršar, dr. Marijan Zadnikar in jezikovna svetovalka Zvonka Leder-Mancini) je pripravila prvo zasnovo in leta 1983 izdala poskusni snopič z gesli z začetno črko K.

Delo je nato zastalo in znova oživel sredi devetdesetih let. Komisija je dobila nekaj novih članov (dr. Vesno Bučič, dr. Špelco Čopič in Gregorja Modra) in s kratko razlago obdelala vse izpisane izraze.

Tretji zagon je dobilo delo leta 1998. Trden institucionalni okvir je dala Sekcija za terminološke slovarje (pod vodstvom Marjete Humar, spec. leks.) pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Komisija se je postopno na novo oblikovala in jo danes sestavljajo dr. Vesna Bučič, dr. Špelca Čopič, mag. Maja Lozar-Štamcar, Gregor Moder, Hanka Štular, mag. Gojko Zupan in pred kratkim še Breda Ilich-Klančnik.

Kaj je sploh terminološki slovar likovne umetnosti (kakor je bil naslovljen omenjeni poskusni snopič) ali, z drugimi besedami, slovar slovenske umetnostnozgodovinske terminologije (da o tem, zakaj ga sploh potrebujemo, ne izgubljam besed)?

Najprej je bilo treba potegniti ločnico in ga razmejiti od enciklopedije (ki naj bi zajemala »zaokroženo«, najširše gradivo) in leksikona (po vsebini podobno širokega, vendar z bolj sežetimi razlagami). Bistvena značilnost terminološkega slovarja je omejitev zgolj na strokovno besedišče. Izpuščena so torej, poenostavljeno rečeno, imena oseb in krajev (ustvarjalcev, izdelovalcev, spomenikov); zajeta so le tedaj, kadar pomenijo slogovno ali zvrstno oznako (npr. *boulle* kot oznaka za posebno tehniko krašenja pohištva ali *florentinka* kot izraz za posebno vrsto svetilke). Dobro se pa seveda zavedamo, da je vprašanje zelo kočljivo in meje niso vselej jasne.

In kaj je termin?

Termin ali strokovni izraz je beseda ali besedna zveza, ki jo uporabljamo za poimenovanje pojmov v neki, v tem primeru umetnostnozgodovinski stroki oz. na umetnostnozgodovinskem področju. Razvrstiti jih je mogoče v naslednje skupine:

1. izrazi, ki so v rabi samo na našem področju ali so nastali na našem strokovnem področju (npr. *bidermajer*, *en cabriole*, *jedkanica*);
2. izrazi, ki so v rabi tudi v drugih strokah ali splošnosporazumevalnem jeziku, vendar imajo na našem strokovnem področju svoj pomen (npr. *delo*, *donacija*, *grafika*);
3. izrazi, ki so v rabi v splošnosporazumevalnem jeziku, vendar poimenujejo pojme z našega strokovnega področja (npr. *cerkev*, *kip*, *slika*).

Izpuščeni so torej tisti strokovni izrazi, ki jih na našem področju sicer uporabljamo, vendar niso zrasli na našem »zelniku« in jih ne uporabljamo nič drugače, kot je to v navadi v drugih strokah ali v splošnosporazumevalnem jeziku.

Vprašanja terminov, ki naj bi bili zajeti v slovarju, se lahko lotimo tudi drugače. Gradivo bi lahko v grobem razdelili na »kaj« in »kako«. »Kaj« zajema »predmete« oblikovanja od *huzarjev* do *amfiteatra*, in njihove »vsebine«; prav slednja, se pravi ikonografija, je posebno in zapleteno vprašanje, saj sega od ikonografskih tipov (npr. *križanje*), do imen oseb (npr. *Marija*). Tudi zato, ker je dokaj izčrpno obdelana v Menašejevem *Evropskem umetnostnozgodovinskem leksikonu*, smo se odločili, da jo zajamemo zgolj v omejenem obsegu. »Kako« zajema široko področje od snovi (npr. *beton*) in tehnik (npr. *klesanje*) do slogovnih in analitičnih oznak (npr. *barok*, *ekspresionizem*).

In kaj je »naše strokovno področje«? Najprej je bilo treba spet potegniti ne sicer ločnico, ampak stičišče z nekaterimi drugimi strokami, predvsem z arheologijo, etnologijo in tudi zgodovino. Novost dela v zadnjem času je bila, da smo poleg tako imenovanih »visokih umetnosti« (arhitekture, kiparstva in slikarstva z grafiko) močneje vključili tudi tako imenovano uporabno umetnost ali umetno obrt oziroma oblikovanje v najširšem pomenu.

V časovnem smislu poskušamo zajeti najdaljši časovni lok od najstarejših, prazgodovinskih likovnih rešitev vse do najsodobnejšega oblikovanja, v prostorskem ali zemljepisnem smislu pa ves svet, seveda s poudarkom na umetnosti v evropskem in slovenskem prostoru.

Kako bo geslo obdelano?

Zgradba posameznega gesla naj bi bila takale:

1. Strokovni izraz v krepkem tisku z ustrežno začetnico (veliko ali malo), z naglasom, genitivom in spolom. Na koncu gesla strokovni izraz v polkrepkem tisku, včasih tudi v pridevniški obliki, predvsem kadar nastopa kot posebna besedna zveza, npr. *idejna skica*.

Nabor črk iz latinice z ustreznimi črkami, npr. francoskimi ali nemškimi. Druge pisave, npr. arabska, japonska, starogrška, bodo transkribirane v latinico.

2. Morebitna kazalka (→), kadar je izraz obdelan pri sinonimu ali drugje.

R A Z N O

3. V oklepaju najosnovnejša etimologija, predvsem podatek, iz katerega jezika je izraz prevzet.
4. Označevalniki (kvalifikatorji):
 - sinonim
 - zastarelo
 - neustrezno
 - publicistično ali žargonsko.
5. Kratka, jedrnata in tipska (standardizirana) razlaga. Kadar je pomenov več, so ločeni z arabskimi številkami.
6. V oklepaju poimenovanja v čim več drugih jezikih (grščini, latinščini, angleščini, francoščini, italijanščini, nemščini, hrvaščini, morda španščini).
Slovar kot celota naj bi bil razdeljen v dva dela. V prvem naj bi bila slovarsko obdelana gesla po abecedi od A do Ž. V drugem bo samo abecedni izpis izrazov v tujih jezikih z navedbo strani, kjer so slovarsko obdelani.

Kako poteka delo, kje smo?

Pred več kot dvema desetletjema izpisani in na karticah delno obdelani izrazi so bili preneseni v računalnik in natisnjeni po abecedi. Zaradi več razlogov (izbor tedanje literature, kakor je bila na voljo, razvoj stroke, deloma razširjena usmeritev) se je pokazalo, da je dosedanji geslovník, se pravi seznam izrazov, zelo nepopoln. Na rednih tedenskih sejah komisije ga dopolnjujemo, predvsem s pomočjo tujejezičnih specialnih slovarjev ter splošnih slovarjev in leksikonov v slovenščini. (Naj na tem mestu omenim, da je edini, vsaj delno primerljivi leksikon prevod Herderjeve *Likovne umetnosti*, ki je pod strokovnim uredništvom dr. Staneta Bernika izšel v zbirki Leksikoni Cankarjeve založbe leta 1985, druga, dopolnjena izdaja). Delo je seveda zamudno in bo predvidoma končano do konca letošnjega leta.

Drugo leto nameravamo geslovník revidirati in uskladiti, ga razvrstiti po posameznih ožjih tipoloških skupinah in se nato lotiti slovarske obdelave posameznega gesla predvsem s pomočjo zunanjih sodelavcev, strokovnjakov in poznavalcev posameznega ožjega področja.

Naj bo tale kratek prikaz nastajanja terminološkega slovarja prilžnost, da se obrnem na vse kolegice in kolege. Dobrodošli so vsi, ki bi nam radi kakor koli priskočili na pomoč, bodisi s splošnimi napotki, bodisi s predlogi, kako razrešiti našete in druge dileme, z literaturo, s poznavanjem svojega področja, z besediščem svoje specializacije...